

PODMIOTY PRAWA CYWILNEGO (CZĘŚĆ II)

mgr Katarzyna Maria Zoń

Zakład Prawa Cywilnego i Prawa Międzynarodowego Prywatnego
Uniwersytet Wrocławski

OSOBY PRAWNE

Wprowadzenie

Art. 1 KC:

Kodeks cywilny reguluje **stosunki cywilnoprawne**
między

osobami fizycznymi

i

osobami prawnymi

udział podmiotów w **obrocie cywilnoprawnym**:

efekt uznania przez
ustawodawcę **naturalnej**
zdolności prawnej,

zależy od **woli**
ustawodawcy.

Konstrukcja osób prawnych

- udział w obrocie prawnym **zależny od woli ustawodawcy**, który **przyznaje osobowość prawną**:
 - **przepisy szczególne**, właściwe dla poszczególnych typów jednostek organizacyjnych występujących w obrocie,
 - **wyraźna dyspozycja** normy prawnej,

Konstrukcja osób prawnych

- **normatywna (formalna) metoda** regulacji:
 - **katalog osób prawnych** ukształtowany **normatywnie** – wskazanie typu (a) lub indywidualnie oznaczonej jednostki organizacyjnej (b),
 - (a) **ogólne typy** jednostek organizacyjnych: przedsiębiorstwa państwowe, jednostki samorządu terytorialnego, spółki handlowe, spółdzielnie, związki zawodowe, fundacje,
 - (b) **indywidualnie wskazane** jednostki organizacyjne: Skarb Państwa, Narodowy Bank Polski, Polska Akademia Nauk,

Konstrukcja osób prawnych

- **atrybuty** osobowości prawnej:

- **zdolność prawna:**

- zasadniczo przysługuje **w pełnym zakresie**,

- **zdolność do czynności prawnych:**

- **pełna** zdolność do czynności prawnych przysługuje **od powstania** osoby prawnej,
 - **wykonywana przez organy** osoby prawnej, które działają w sposób przewidziany w ustawie i opartym na niej statucie (art. 38 KC).

Ogólna regulacja osób prawnych

- **brak jednej** regulacji odnoszącej się do **wszystkich** osób prawnych,
- **powstanie, ustrój i ustanie** określają ***właściwe przepisy*** (art. 35 KC),
 - generalne odesłanie do **pozakodeksowej regulacji** rangi **ustawowej**,
- w wypadkach i w zakresie określonym w tych przepisach **organizację i sposób działania** osoby prawnej reguluje także jej **statut** (art. 35 KC),
 - postanowienia statutu **nie mogą naruszać ustawy**,

Ogólna regulacja osób prawnych

- KC obejmuje regulacją pewne **elementy**:

- powstanie i rejestry,

- nazwa,

- siedziba,

- wykonywanie zdolności do czynności prawnych (organy).

POWSTANIE

zdarzenia
powodujące
powstanie
osoby prawnej

akt władzy państwowej
(system aktów
organów państwa)
np. NBP, PAN, IPN

inicjatywa założycieli,
z zastrzeżeniem
zezwoleń organu
państwowego
(system koncesyjny)
np. bank

ogólnie określone
przesłanki dla
powstania
osoby prawnej
(system normatywny)
np. S.A., sp. z o.o.

Rejestry

- **brak generalnego nakazu** prowadzenia rejestrów dla wszystkich osób prawnych,
- **zasada:** uzyskanie **osobowości prawnej z chwilą wpisu** do rejestru = wpis **konstytutywny** (art. 37 § 1 KC),
- **rodzaje** rejestrów, **organizację i sposób prowadzenia** regulują **odrębne przepisy** (art. 37 § 2 KC),
- funkcja **kontrolna**, **zwiększenie bezpieczeństwa obrotu** cywilnoprawnego,
- przykłady:
 - zasadniczo **Krajowy Rejestr Sądowy – KRS** (rejestr przedsiębiorców, rejestr stowarzyszeń, innych organizacji społecznych i zawodowych, fundacji oraz publicznych zakładów opieki zdrowotnej),
 - rejestr kościołów i innych związków wyznaniowych,
 - rejestr funduszy emerytalnych,
 - ewidencja partii politycznych.

Nazwa osoby prawnej

- funkcja **indywidualizująca**,
- określona w **akcie erekcyjnym** osoby prawnej,
- **odpowiednik imienia i nazwiska** osoby fizycznej.

Siedziba osoby prawnej

- ustalana w **akcie erekcyjnym** osoby prawnej:
 - 1. oznaczona w **ustawie** – osoby prawne wykreowane przez ustawodawcę (np. siedzibą Narodowego Banku Polskiego jest Warszawa – art. 2 ust. 4 NBPU),
 - 2. określona w **statucie** (np. spółki akcyjne – art. 304 § 1 pkt 1 KSH),
- ↪ brak wskazania – miejscowość, w której ma **siedzibę organ zarządzający** osoby prawnej (art. 41 KC),

Siedziba osoby prawnej

- **znaczenie prawne:**
 - ustalenie miejsca wykonania zobowiązania (art. 454 § 1 KC),
 - przesądza o właściwości miejscowej sądu (art. 30 KPC),
- **odpowiednik** miejsca zamieszkania osoby fizycznej,
 - osoba prawna może mieć **tylko jedną siedzibę**.

Organy osoby prawnej

- określenie **sposobu funkcjonowania** osoby prawnej w **obrocie**,
- osoba prawna **działa** przez swoje **organy** w **sposób przewidziany w ustawie** i w opartym na niej **statucie** (art. 38 KC),
 - **szerokie** rozumienie: reprezentacja osoby prawnej, prowadzenie jej spraw, podejmowanie działań, które nie mają charakteru czynności prawnych czy oświadczeń woli,
- działanie organu = **działanie osoby prawnej (teoria organów)**
≠ pełnomocnictwo,
- organ – **element struktury** osoby prawnej składający się z **osób fizycznych**,
 - osoby fizyczne wchodzące w skład organów powołane do tworzenia i urzeczywistnienia **woli osób prawnych**,

Organy osoby prawnej

- **skuteczne** występowanie osób fizycznych **w roli organu**:
 - **rodzaj organu przewidziany w strukturze** osoby prawnej + wyznaczenie **zakresu kompetencji** tego organu (por. art. 39 KC),
+
 - **powołanie w skład organu**, którego istnienie w strukturze osoby prawnej przewidują przepisy prawa (zgodnie ze strukturą),
+
 - osoba powołana rzeczywiście działa w **charakterze organu** (osoba fizyczna działa jako członek organu, a nie w imieniu własnym),

Organy osoby prawnej

- **bezpodstawne występowanie** w roli organu osoby prawnej (art. 39 § 1 KC):
 - osoba w ogóle **nie została powołana w charakterze organu** (rzekomy organ),
 - **przekroczenie zakresu kompetencji** (umocowania),
- **skutki zawarcia umowy** – sankcja **bezskuteczności zawieszanej**:
 - **ważność** umowy zależy od jej **potwierdzenia** przez **osobę prawną**, w której imieniu została zawarta,
 - druga strona może wyznaczyć reprezentowanej stronie umowy (reprezentowanej rzekomo lub niedostatecznie) **odpowiedni termin** do potwierdzenia tej umowy (art. 39 § 2 KC),
 - **potwierdzenie** = zawarta umowa **staje się ważna** (ex tunc),
 - **brak potwierdzenia** = **brak skutków** dokonanej rzekomo czynności prawnej,

Organy osoby prawnej

- **odpowiedzialność rzekomego organu** wobec drugiej strony umowy:
 - obowiązek **zwrotu** tego, co otrzymano od drugiej strony w wykonaniu umowy (roszczenie kondykcyjne),
 - obowiązek **naprawienia szkody** w granicach tzw. ujemnego interesu umownego (roszczenie odszkodowawcze),
- odpowiednie zastosowanie, gdy umowa została zawarta w imieniu osoby prawnej, która **nie istnieje** (art. 39 § 5 KC),
- **skutki jednostronnej czynności prawnej** dokonanej bez należytego umocowania – **nieważność bezwzględna** – **brak możliwości jej potwierdzenia** (art. 39 § 4 KC),
 - **wyjątek**: ten, komu zostało złożone oświadczenie **zgodził się** na działanie bez umocowania.

Kurator osoby prawnej

- powoływany, gdy osoba prawna **nie może być reprezentowana lub prowadzić swych spraw z braku** powołanych do tego **organów**,
- cel regulacji – **ochrona wierzycieli** osoby prawnej,
- **zakres zadań** wynika z potrzeby, dla której go powołano:
 - niezwłocznie podejmuje **czynności** zmierzające do **powołania** lub uzupełnienia składu **organu osoby prawnej** uprawnionego do jej reprezentowania, a w razie potrzeby do jej **likwidacji** (art. 42 § 3 KC),
 - do tego czasu **reprezentuje** osobę prawną oraz **prowadzi jej sprawy** w określonych granicach (art. 42 § 2 KC),
- **podlega nadzorowi sądu** rejestrowego, który go ustanowił (art. 42 § 1 zd. 2 KC),
 - **pod rygorem nieważności** zobowiązany uzyskać **zezwoleń** **sądu** na dokonanie **istotnych czynności rozporządzających** (por. art. 42 § 4 KC) np. nabycie i zbycie przedsiębiorstwa lub jego zorganizowanej części,

Kurator osoby prawnej

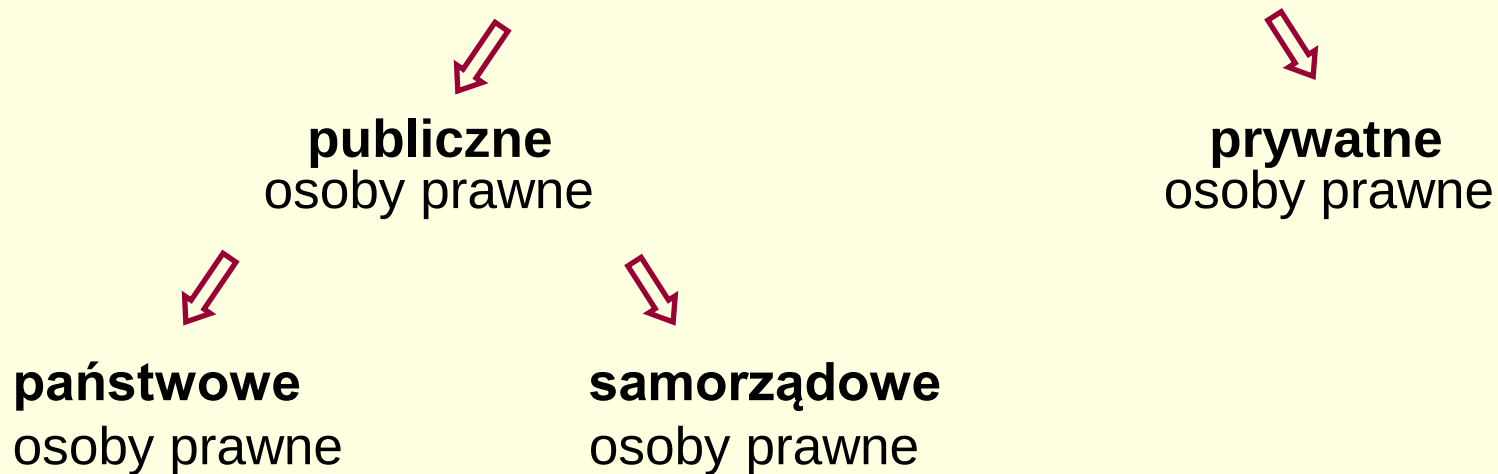
- zawsze powoływany na **czas oznaczony**:
 - **zasada** – okres **nieprzekraczający roku**,
 - w **szczególnie uzasadnionych** przypadkach możliwość **przedłużenia** na **dalszy czas oznaczony** (art. 42¹ § 1 KC),
- **podjęte** przez kuratora **czynności nie doprowadziły** do powołania lub uzupełnienia składu organu osoby prawnej uprawnionego do jej reprezentowania albo jej likwidacji,
 - niezwłocznie występuje **z wnioskiem** do sądu rejestrowego **o rozwiązanie osoby prawnej** (art. 42¹ § 2 zd. 1 KC).

Dobra osobiste osoby prawnej

- **wartości niemajątkowe, nierozzerwalnie związane** z osobą prawną (niezbywalne), dzięki którym osoba ta może **funkcjonować zgodnie ze swoim zakresem działania**,
- **obiektywna** koncepcja dóbr osobistych,
- katalog **otwarty** (np. dobra sława, nazwa, tajemnica korespondencji),
 - **wyłączone** dobra immanentnie związane z osobą ludzką (życie, zdrowie, wolność, swoboda sumienia),
- **podlegają ochronie** – odpowiednie zastosowanie przepisów dotyczących ochrony **dóbr osobistych osób fizycznych** (art. 23 i art. 24 KC),
- przysługują także **jednostkom organizacyjnym z art. 33¹ KC.**

Rodzaje osób prawnych

Państwowe osoby prawne

■ kryterium podziału:
majątkowe i strukturalne powiązanie z państwem

Skarb Państwa
(SP)

inne państwowe osoby prawne
(państwowe szkoły wyższe, banki państwowe)

- **własność i inne prawa majątkowe, stanowiące mienie państwowe, przysługują SP albo innym państwowym osobom prawnym**
(art. 44¹ § 1 KC),
- **uprawnienia majątkowe SP względem państwowych osób prawnych określają odrębne przepisy**, w szczególności regulujące ich ustrój
(art. 44¹ § 2 KC).

Skarb Państwa

- istnieje **tylko jeden** SP,
- szczególna **państwowa osoba prawna**,
 - nie powstaje, nie ustaje, nie prowadzi się dla niego rejestru, nie posiada siedziby,
- **personifikacja** państwa jako **podmiotu cywilnoprawnego**:
 - państwo jako ***fiscus*** wykonuje zadania społeczne i gospodarcze, pozbawione cech działania publicznego,
 - funkcjonowanie **w sferze stosunków cywilnoprawnych** o charakterze **majątkowym** z innymi podmiotami, na zasadzie równorzędności,
- **nie** posiada klasycznych **organów**,
 - działa przez **państwowe jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej** (*stationes fisci*),

Skarb Państwa

- **nie ponosi odpowiedzialności** za zobowiązania **państwowych osób prawnych**,
 - ↪ **chyba że** przepis odrębny stanowi inaczej (art. 40 § 1 KC) – zasada **samodzielności** państwowych osób prawnych (rozdzielna odpowiedzialność),
 - **przepis szczególny** – art. 40 § 2 KC – nieodpłatne przejęcie składnika mienia na rzecz SP – odpowiedzialność **solidarna**, ale **ograniczona** do wartości przejmowanego składnika,
- **cele regulacji: ochrona wierzycieli** państwowej osoby prawnej, której mienie jest przejmowane.

Jednostki samorządu terytorialnego

- mają **osobowość prawną** oraz przysługują im **prawo własności i inne prawa majątkowe** (art. 165 ust. 1 Konstytucji RP),

{

- gminy,
- powiaty,
- województwa,

+ **związki międzygminne,**

- **nie ponoszą odpowiedzialności** za zobowiązania **samorządowych osób prawnych**, a samorządowe osoby prawne za zobowiązania JST (art. 40 § 3 KC) – zasada **samodzielności**,

solidarna (ale **ograniczona** do wartości przejmowanego składnika) odpowiedzialność właściwej JST za zobowiązania samorządowej osoby prawnej w razie **nieodpłatnego przejęcia** określonego składnika mienia takiej osoby prawnej (art. 40 § 2 w zw. z art. 40 § 3 KC).

Podziały osób prawnych

KORPORACYJNE		FUNDACYJNE
skład określony liczbowo	członkostwo	brak instytucji członków, nieokreślony krąg korzystających
wniesione udziały, składki	majątek	wyposaża pierwotny założyciel (fundator)
członkowie	ustalanie celu i kierunku działania, sposobu powołania organów	założyciel (fundator)
stowarzyszenia, partie polityczne, spółki handlowe, spółdzielnie, związki zawodowe	przykłady	fundacje, szpitale, muzea, szkoły wyższe, instytuty badawcze

Ustanie bytu osoby prawnej

- **ustanie** osób prawnych określają **właściwe przepisy** (art. 35 KC),
 - **akt** powołanego do tego organu państwa (np. likwidacja stowarzyszenia przez sąd),
 - okoliczności **obiektywne** (np. upływ czasu),
 - **uchwała** o rozwiązaniu podjęta przez powołane do tego organy (np. walne zgromadzenia – spółdzielnia),
 - **ogłoszenie upadłości** (np. spółki handlowe),
- wiąże się z **likwidacją majątku i wykreśleniem z rejestru.**

**JEDNOSTKI ORGANIZACYJNE NIEBĘDĄCE
OSOBAMI PRAWNYMI, KTÓRYM USTAWA
PRYZNAJE ZDOLNOŚĆ PRAWNĄ**

Podmioty prawa cywilnego

Kodeks cywilny reguluje stosunki cywilnoprawne między **osobami fizycznymi i osobami prawnymi** (art. 1 KC)

jednostki organizacyjne niebędące osobami prawnymi, którym ustawa przyznaje zdolność prawną (art. 33¹ KC) ?

Uwagi ogólne

- **trzecia kategoria podmiotów** – jednostki organizacyjne niebędące osobami prawnymi, którym ustawa przyznaje zdolność prawną (art. 33¹ KC),
- **nie posiadają osobowości prawnej,**
- **normatywna** metoda regulacji – status jednostki uzależniony od **przyznania zdolności prawnej przez ustawodawcę,**
- konsekwencje: **odpowiednio** stosuje się przepisy o osobach prawnych (art. 33¹ § 1),
- **samodzielny podmiot praw i obowiązków.**

Przykłady

- **osobowe spółki prawa handlowego** (art. 8 § 1 KSH):
 - spółka jawna,
 - spółka partnerska,
 - spółka komandytowa,
 - spółka komandytowo-akcyjna,
- **spółki kapitałowe w organizacji** (art. 11 § 1 KSH),
- **wspólnota mieszkaniowa** (art. 6 WłLokU),
- **oddział główny zagranicznych zakładów ubezpieczeń** (art. 177 ust 1 UbezpU, art. 179 ust. 1 UbezpU).

Odpowiedzialność za zobowiązania

- **cecha odróżniająca** jednostki organizacyjne z art. 33¹ KC od osób prawnych,
- odpowiedzialność **subsydiarna** członków za zobowiązania jednostki organizacyjnej, jeżeli **przepis odrębny nie stanowi inaczej**,
 - ↪ **wyłączenie** odpowiedzialności subsydiarnej:
 - odpowiedzialność za zobowiązania **spółek handlowych**,
 - odpowiedzialność **wspólnot mieszkaniowych**,
- odpowiedzialność **powstaje z chwilą**, gdy jednostka organizacyjna stała się **niewypłacalna** (§ 2).

KONSUMENCI I PRZEDSIĘBIORCY

Uwagi ogólne

- **faktyczna nierównorzędnosc** podmiotów,
- tworzenie instrumentów **ochrony** podmiotu **słabszego** (konsumenta) w stosunkach z potencjalnie **silniejszym przedsiębiorcą**,

cel: **zrównanie** pozycji prawnej,

- **przejawy:**
 - regulacje **kodeksowe** (m.in. art. 384 § 2 KC, art. 385¹-385³ KC),
 - regulacje **pozakodeksowe** (m.in. ustawa z dnia 30 maja 2014 r. o prawach konsumenta – t. j. Dz. U. 2020, poz. 287, ustawa z dnia 12 maja 2011 r. o kredycie konsumenckim – t. j. 2019, poz. 1083).

Konsument (art. 22¹ kc)

osoba fizyczna

dokonująca **czynności prawnej**

niezwiązanej bezpośrednio
z jej **działalnością gospodarczą lub zawodową**

Przedsiębiorca (art. 43¹ kc)

- kryterium **podmiotowe** – **każdy podmiot** prawa cywilnego:
 - osoba fizyczna,
 - osoba prawna,
 - jednostka organizacyjna, o której mowa w art. 33¹ § 1 KC),
- +
- kryterium **funkcjonalne** – **rodzaj aktywności**:
 - prowadzenie we **własnym imieniu** działalności **gospodarczej** lub zawodowej.

Firma

- **oznaczenie przedsiębiorcy** jako podmiotu prawa cywilnego o określonych cechach,
- służy wyróżnieniu (funkcja **identyfikacyjna**),
- **każdy** przedsiębiorca **działa pod firmą**,
 - **uprawnienie i obowiązek** posługiwania się firmą – kategoryczne brzmienie art. 43² § 1 KC,

Firma

- **elementy:**
 - **rdzeń (korpus),**
 - **dodatki obowiązkowe**
(np. forma osoby prawnej),
 - **dodatki fakultatywne**
(np. określenie przedmiotu działalności),
- **rdzeń:**
 - zasadniczy element **indywidualizujący** przedsiębiorcę,
 - **imię i nazwisko** (osoba fizyczna),
 - **nazwa** (osoba prawna/ jedn. org. z art. 33¹ KC),
- prawo podmiotowe do firmy **podlega ochronie prawnej.**

Zasady prawa firmowego

- zasada **jedności** firmy:
 - przedsiębiorca może mieć **tylko jedną firmę** (art. 43² § 1 KC),
- zasada **jawności** firmy:
 - **firma** i jej **zmiany** podlegają **ujawnieniu w rejestrze**, tak by mogły być znane uczestnikom obrotu (art. 43² § 2 KC, art. 43⁷ KC),
- zasada **wyłącznieści** firmy:
 - firma przedsiębiorcy powinna **odróżniać się dostatecznie od firm innych przedsiębiorców** prowadzących działalność na **tym samym rynku** (art. 43³ § 1 KC),

Zasady prawa firmowego

- zasada **prawdziwości** firmy:
 - firma **nie może wprowadzać w błąd**, w szczególności co do **osoby** przedsiębiorcy, **przedmiotu** działalności przedsiębiorcy, **miejsca** działalności, **źródeł zaopatrzenia** (art. 43³ § 2 KC),
- zasada **ciągłości** firmy:
 - zakłada istnienie firmy w **niezmienionej postaci** (art. 43⁷ KC, art. 43⁸ KC),
- zasada **niezbywalności** firmy:
 - firma jako **niezbywalne oznaczenie** przedsiębiorcy (**podmiotu**),
 - przedsiębiorca może **upoważnić innego przedsiębiorcę** do **korzystania** ze swojej firmy (art. 43⁹ KC).

Dziękuję za uwagę !